

- взаємна відповідальність з кінцеві результати сприяє адаптації спільного виробництва до ринкових умов і формує сучасний ринок з механізмами регуляції і саморегуляції.

Реалізація зазначених можливостей буде в значному ступені сприяти подоланню збитковості і підвищенню доходності не тільки бурякосійних господарств та цукрових заводів, але й інших суміжних виробництв цукробурякового виробництва.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Заєць О.С. Сахарная промышленность Украины: становление, развитие, реструктуризация – К.: Наукова думка, 2001. – 325 с.

2. Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Лісостепу України / Ред. колегія: Н.В. Зубець та інші. – К.: Логос, 2004. – 776 с.

UCC 338.1

In work the question of efficiency of the integration formings is examined in an agroindustrial complex in the production of sugar beets. Problems and strategic prospect of production of sugar beets are studied.

СУТНІСТЬ І ПЕРЕДУМОВИ НАРОЩУВАННЯ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

Сисоєва Т.П.

директор Департаменту контролю за фінансовими установами
та операціями у сфері ЗЕД

В даній статті проведено дослідження експортного потенціалу регіонів України, обґрунтовано поняття „експортний потенціал”, здійснено трактування змісту і сутності даної категорії, визначено логічну схему процесу його розвитку.

На сучасному етапі розвитку в Європі регіони стають об'єктами зовнішньоекономічних відносин. У зв'язку з цим все більша увага має приділятися нарощуванню експортного потенціалу як основі розвитку конкурентноздатного виробництва.

На практиці простежується прямо пропорційна залежність між ступенем розвитку експортного потенціалу й ефективним функціонуванням усього господарського комплексу. Як правило, рівень розвитку внутрішньої економіки тим вищий, чим могутнішим експортним потенціалом володіє держава, і навпаки. Застосування широкого інструментарію заходів всебічної підтримки експорту і розширення його потенціалу є пріоритетним для розвитку економіки країни в цілому та її регіонів. У цьому контексті впливає актуальність даного дослідження.

Вітчизняними та зарубіжними економістами розробляються різні підходи й орієнтири побудови високоефективної економіки, спрямованої на розширення експортного потенціалу. Найбільш широко дана позиція представлена в працях Андріанова В.Д., Глазьєва С.Ю., Гайдуцького П.І., Єнгібарова А.В., Захматова М.І., Кандиби А.М., Кочетова Є.Г., Кравця М.А., Пирожкова С., Пили В.І., Смірнова М.А., Соколенка С.І., Фамінського І.П. і ін.

Проте, незважаючи на численність досліджень з даного питання, ринкове середовище постійно висуває нові вимоги до вивчення проблеми експортного потенціалу регіону, потребує постійного пошуку шляхів їх вирішення. На основі цього можемо сформулювати основні завдання, які ми ставимо перед собою у даному дослідженні: визначити сутність поняття „експортний потенціал регіону”, дати його комплексну оцінку, проаналізувати поняття „експорт”, виявити його складові, дослідити вплив експортного потенціалу регіону на соціально-економічний розвиток регіонів України.

Експортний потенціал – це складна багатогранна категорія, що, на нашу думку, недостатньо досліджена. Ми вважаємо, що в розумінні його сутності, взаємозв’язку з категоріями „економічний потенціал” і „рівень економічного розвитку” на сьогоднішній день немає ясності [2].

Потенціал – (від латинського „potencia” – у перекладі „сила”) являє собою джерела, можливості, запаси, засоби, що можуть бути використані для вирішення якої-небудь задачі, досягнення визначеної мети, можливостей окремої особи, суспільства, держави у визначеній сфері [3].

Основним елементом, що характеризує використання експортного потенціалу, є експорт. Формування експортного потенціалу відбувається, насамперед, за рахунок зміцнення конкурентоспроможних позицій економічних суб'єктів. У зв'язку з цим основним елементом, що впливає на формування експортного потенціалу, є конкурентоспроможність. Таким чином, у дослідженні найбільша увага буде приділена поняттям конкурентоспроможності й експорту як основним елементам формування і використання експортного потенціалу.

Поняття „експорт” у перекладі означає „вивіз”. Експорт є основним елементом зовнішньоторговельної діяльності.

У сучасній економічній літературі існує безліч визначень терміну „експорт”. Їх можна згрупувати в такий спосіб:

1) за сферою застосування терміну розрізняють загальноекономічну, зовнішньоекономічну і митну інтерпретацію;

2) за об'єктом вивезення виділяють експорт товарів (послуг) і експорт капіталу.

Загальноекономічна інтерпретація терміну зустрічається, насамперед, у роботах закордонних вчених, згідно з якими експорт виступає як споживання іноземцями частини внутрішнього соціального продукту. Це стосується експорту як товарів, так і послуг, незалежно від їхнього фізичного переміщення через кордон. Відсутність даної інтерпретації у вітчизняних роботах, на наш погляд, робить визначення експорту неповним.

Визначення експорту України знаходить своє закріплення і в нормативних актах, що регулюють митно-тарифні процедури, і відноситься до експорту товарів (послуг) за межі якого-небудь інтеграційного об'єднання. Зокрема, для країн-членів ЄС, відповідно до митного визначення, вивіз являє собою переміщення товару через митний кордон ЄС. В українському законодавстві зовнішньоекономічне і митне визначення збігаються [1].

У процесі розвитку світової торгівлі сформувалися різні види експорту товарів (послуг) залежно від їхнього походження і призначення. Ці види можна згрупувати в такий спосіб:

1) вивіз товарів, виготовлених (чи вироблених) у даній країні;

2) вивіз товарів (в основному, сировини і напівфабрикатів) для переробки за кордоном під митним контролем з наступним поверненням (пасивна переробка);

3) реекспорт, тобто вивіз товарів, раніше завезених з-за кордону, але підданих переробці в даній країні, а також товарів, проданих на міжнародних аукціонах, товарних біржах тощо;

4) тимчасовий вивіз товарів за кордон (на виставки, ярмарки і ін.) з наступним їхнім поверненням;

5) вивіз тимчасово завезених товарів.

Особливістю експорту послуг є нематеріальний характер об'єкта вивезення і неможливість його транспортування. Як приклад можна навести іноземний туризм, продаж ліцензій і патентів, витрати на рекламу і ярмарки за кордоном, монтаж устаткування за кордоном, зв'язок, страхування, транспорт, а також переміщення за кордон доходів від капіталу, зарплата, комісійні.

Експорт капіталу являє собою переміщення капіталу за кордон у грошовій чи товарній формі через сферу послуг, що приводить до утворення зобов'язань (іноземної чи іншої форми власності), які дають право на систематичне одержання прибутку. При цьому виділяються дві основні форми експорту капіталу: виробнича і позичкова. Виробнича форма включає дві категорії: прямі інвестиції, що дозволяють здійснювати контроль за підприємством, і портфельні інвестиції, що дають право на дохід у вигляді дивіденду. Позичковий капітал розглядається у формі короткострокових і довгострокових позик, що не означають утворення власності за кордоном, але які дають право на одержання фіксованого доходу у вигляді відсотка.

Розкриваючи сутність експортного потенціалу, необхідно визначити стимули, що спонукають економічну систему (регіон) і її суб'єктів експортувати свої ресурси і продукцію. Мотиви залучення регіональної структури господарства в експортну діяльність визначаються вирішенням таких проблем:

1. Можливість підвищення ефективності використання природних ресурсів і переваг територіального поділу праці.

2. Зменшення рівня безробіття, що може поліпшити ринок праці.

3. Підвищення конкурентоспроможності галузей промисловості. Це удосконалює технічний рівень виробництва і якість продукції.

4. Збільшення припливу інвестицій вітчизняного й іноземного походження.

5. Приплив валютних ресурсів. Чим вище обсяг експорту регіону, тим більше можливостей поповнити доходи бюджету. Наявність експортних виробництв зміцнює фінансово-економічне положення регіону через приплив податків з підприємств і громадян, збільшуючи дохідну частину бюджету територій.

6. Поліпшення платіжного балансу. Збільшення експорту сприяє досягненню позитивного сальдо балансу. У рамках загальнодержавних інтересів збільшення платіжного балансу регіону сприяє зростанню величини зовнішнього торгового обороту країни.

7. Поліпшення в цілому економічної структури регіону і поява можливості економічного зростання. Це дозволить підвищити рівень і якість життя населення, створить відповідну інфраструктуру господарства і підвищить загальну привабливість регіону [4].

У цілому, на наш погляд, розвиток експортного потенціалу є стрижневим контуром моделі сприяння економічному розвитку регіону.

Для забезпечення вирішення завдань розвитку експорту регіону особливе значення має обґрунтування поняття експортного потенціалу. У науковому середовищі існують неоднозначні трактування сутності і змісту даної категорії. Насамперед, варто визнати, що характер досліджуваного поняття задається його регіональною специфікою. Тут слід відзначити причини, що розмежовують підходи до визначення регіональної економіки. Це пояснюється наявністю деяких схожих рис між регіоном і країною (групою країн) як об'єктами господарювання. У дійсності деякі країни можна розглядати як регіональну групу, що існує у світовому господарстві. Звідси зовнішньоекономічні взаємозв'язки між країнами можна розглядати як відносини між регіонами у всесвітньому господарстві. У більш широкому розумінні регіон можна класифікувати як міждержавне економіко-політичне утворення з характерними рисами розвитку зовнішньоекономічних, виробничих,

фінансово-платіжних відносин. У світовій економіці можна виділити країни, що утворили регіональні інтеграційні угруповання і союзи (країни ЄС, НАФТА, АСЕАН і ін.), формування яких привело до того, що поряд із процесами функціонування експортних виробництв на національному рівні здійснювалося регулювання зовнішньоекономічної діяльності усередині регіональних угруповань [1].

З другого боку, вивчення експортного потенціалу регіональної економіки, що є підсистемою народного господарства й організується на основі взаємодії галузевого і територіального поділу праці, провадиться з урахуванням впливу безлічі зовнішніх і внутрішніх факторів.

При дослідженні поняття експортного потенціалу регіону слід врахувати такі моменти:

по-перше, забезпечення стійкого й ефективного розвитку економічної системи регіону в структурі світових господарських зв'язків і визначення пріоритетів розвитку експортного комплексу території для цілей прискорення реконструкції регіональної економіки;

по-друге, уточнення ступеня впливу процесів макроекономічної і структурної політики держави на стан експортної бази регіону;

по-третє, проведення взаємозалежного аналізу міжрегіональних, зовнішньоекономічних зв'язків з можливостями експортного виробництва;

по-четверте, визначення макроекономічної ефективності функціонування експортоорієнтованих виробництв на рівні господарського комплексу і виділення пріоритетних напрямків та їхнього підвищення;

по-п'яте, оцінка можливих змін рівня економічної безпеки територій у процесі розвитку її зовнішньоекономічної діяльності.

Поняття „експортний потенціал регіону” слід розглядати в якісному і кількісному аспектах. Якісний аспект експортного потенціалу регіону дає пояснення таких положень:

– наскільки експорт даної території забезпечує стійкий розвиток регіону в структурі світових господарських зв'язків;

– наскільки експорт регіону включений в експортну складову національної економіки, що функціонує на основі регулювання відносин в галузі зовнішньоекономічної діяльності між центром і регіонами.

Кількісний аспект експортного потенціалу регіону характеризує кількість наявних галузевих структур на даній території, здатних виробляти продукцію для збуту на зовнішньому ринку у визначений історичний момент.

Підводячи підсумок, експортний потенціал регіону можна визначити як здатність усього суспільного виробництва (підприємств, галузей і економіки в цілому), розташованого в межах даної території, виробляти і реалізовувати на конкретних закордонних ринках у перспективі конкурентоспроможні товари і послуги при досягнутому рівні розвитку економіки і системи організаційно-економічної підтримки експорту [3].

Змістовна сторона досліджуваного поняття задається, насамперед, набором застосовуваних методів і засобів, вивчення яких дозволило нам визначити логічну схему процесу розвитку експортного потенціалу, структурованого за етапами (рис. 1).

Система розвитку експортного потенціалу регіонів, що використовує весь арсенал доступних засобів, повинна бути адаптована відповідно до процесів, що відбуваються під впливом ринкового механізму господарювання. На першому етапі проводиться аналіз впливу конкурентних факторів, що визначають загальний потенціал системи, її конкурентні переваги і недоліки.

На другому етапі оцінюються основні напрямки міжрегіональних і зовнішньоекономічних зв'язків, що адекватно відбивають стан експортного комплексу регіону.

Третью етапу відповідає робота з аналізу і прогнозування можливих варіантів щодо розширення експорту. Проводиться ретельний добір напрямків експортної політики й удосконалюється структура експорту.

Четвертий етап покликаний провести добір прийнятних щодо специфіки регіону методів регулювання зовнішньоекономічної діяльності. На даному етапі слід проводити узгоджену політику стимулювання експорту спільними зусиллями державної і регіональної влади. Особливе значення відводиться географічним і територіальним ознакам регіонів (прикордонні райони, вільні економічні зони), моделі економіки (депресивна, відстаюча, кризова і т. ін.).

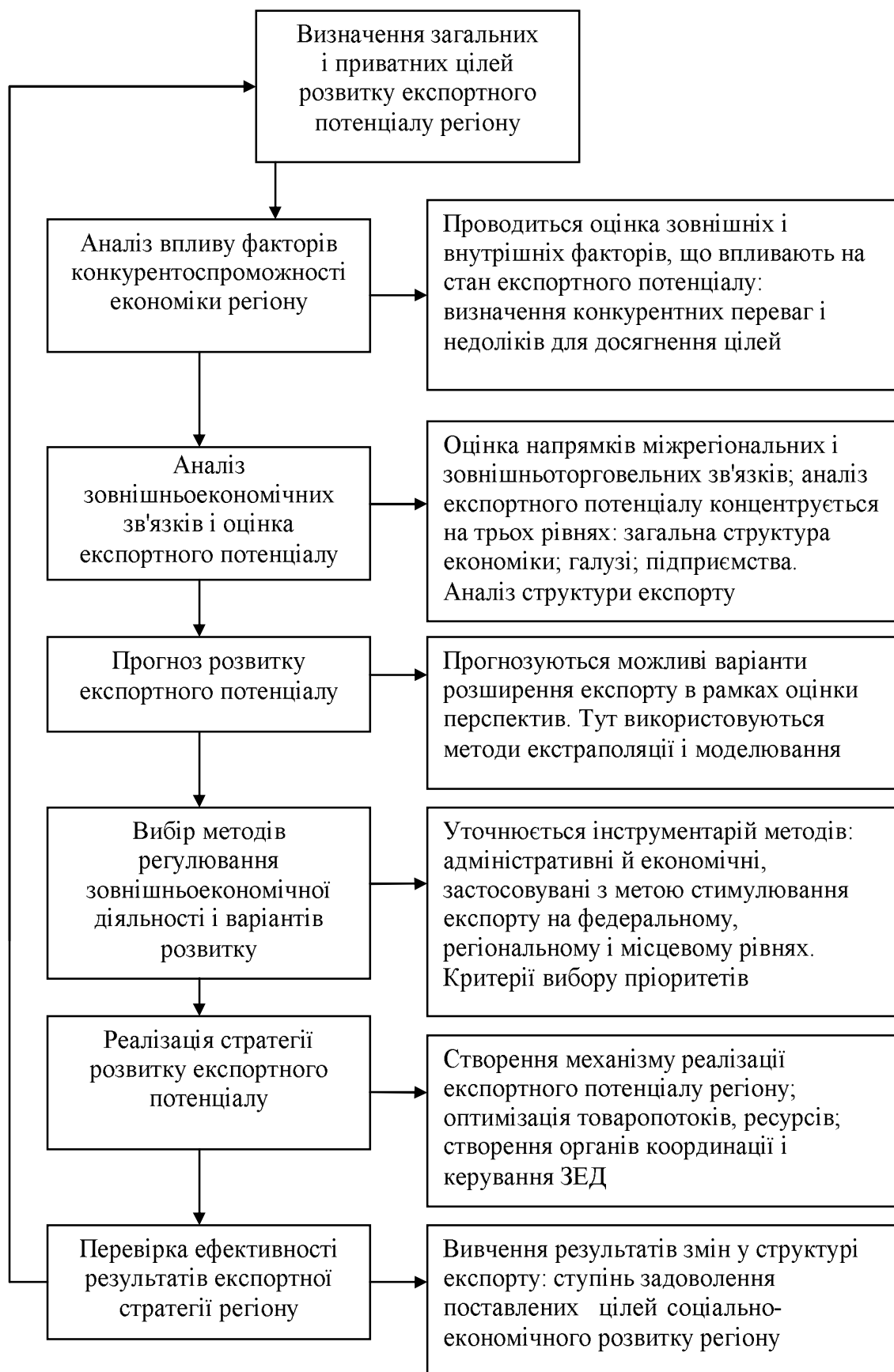

Рис. 1 Зміст процесу розвитку експортного потенціалу регіону

На підставі цього визначаються пільгові умови експорту (імпорту) регіонів, можливі джерела дохідної частини бюджету у вигляді валютних, митних надходжень, засобів іноземних інвесторів і ін.

Останній етап передбачає розробку механізму реалізації стратегії після вибору її варіанта. Тут зусилля концентруються навколо конкретних програм удосконалювання господарського механізму зовнішньоекономічної діяльності для підвищення ефективності результатів [2].

Таким чином, експортний потенціал розглядається у вітчизняній літературі як інтегральний показник конкурентоспроможності країни на світових ринках. У цьому зв'язку можна стверджувати, що посилення конкурентних позицій суб'єкта є наслідком подальшого розвитку експортного потенціалу. Погоджуючись в цілому з подібним твердженням, відзначимо, що експортний потенціал регіону обумовлений абсолютними розмірами продукції, що поставляється регіональними експортерами та видами послуг, які просуваються через регіональні і закордонні ринки і справедливо вважаються маркетинговою категорією. Його створення і використання має бути в першу чергу спрямоване на задоволення потреб споживачів як внутрішнього, так і зовнішнього ринків, а також на підвищення конкурентоспроможності регіональної продукції.

ЛІТЕРАТУРА:

1 Жук М.В. Комерційні відносини України: організація зовнішньої торгівлі: Підруч. – Чернівці: Рута, 2004. – 339 с. – С. 128-208

2 Експортний потенціал та розвиток зовнішньої торгівлі в Україні: Конспект лекцій / За ред. Воронова Є.М., Мазаракі А.А. – К.: КДТЕУ, 1994. – 28 с.

3 Крушніцька Г.Б. Експортний потенціал регіону та шляхи його використання (на прикладі Чернівецької області): Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.05.01. – К.: КНЕУ, 2001. – 19 с.

4 Україна і світове господарство: взаємодія на межі тисячоліть / А.С. Філіпенко, В.С. Будкін, А.С. Гальчинський та ін. – К.: Либідь, 2002. – 470 с. – С. 408-425